

ŚMIECI I ODPADY W ARCHITEKTURZE

9.1 WSTĘP

Żyjemy w sterylnym świecie akrylowego tynku, pozbawionej wyrazu i plastyki maszynowej cegły, gładzi gipsowych, monotonnych płaszczyzn ceramiki i kostki betonowej. Jednocześnie w coraz większym stopniu zdajemy sobie sprawę, że ilość śmieci i odpadów trafiająca poza procesami utylizacji do środowiska naturalnego w coraz większym stopniu zagraża jego równowadze. Bogate społeczeństwa północy, żyjąc pod kloszem chwilowej równowagi polityczno-ekonomicznej korzystają z dekad prosperity konsumując kredyt dany ludzkości przez naturę. Pojęcie ekologia, powstałe w XIX wieku (Ernst Haeckel 1866) jako określenie dziedziny badań zajmującej się badaniem relacji między organizmami żywymi a środowiskiem, obecnie utożsamiane jest w obiegu społecznym z "ochroną środowiska". To uproszczenie, jakkolwiek błędne definicyjnie, jest powszechne. Działania systemowe podejmowane w celu ochrony środowiska, oparte na badaniach naukowych, występują równolegle z postawami behawioralnymi i kulturowymi będącymi emanacją "mody na ekologię" czy "ekologiczny styl życia". Ekologia i związane z nią pojęcia stały się częścią szerszej rozumianych zjawisk kulturowych, będących polem badań w zakresie kulturoznawstwa, antropologii i socjologii kultury.

Ciekawym tematem rozważań są też, pojawiające się obecnie w architekturze, tendencje będące wynikiem wzrostu znaczenia w dyskursie publicznym ekologii i szeroko rozumianej refleksji cywilizacyjnej. Dotyczą one między innymi sposobu wykorzystania zasobów naturalnych, produkcji odpadów i śmieci czy różnic w dystrybucji kapitału. Obok bezgranicznej wiary w postęp, naukę, rozwój technologii i onnipotencję człowieka pojawił się silny nurt sceptyczny. Od końca lat 60 XX wieku różne ruchy, indywidualne i grupowe inicjatywy kontestujące dotychczasowe paradygmaty, kryteria estetyczne oraz konsumpcjonizm społeczeństw rozwiniętych [27]. Wpłynęło to w pewnym stopniu na architekturę, w której powstały nowe tendencje. Za najważniejsze zjawiska tego typu należałoby uznać m.in.: nurty antyestetyczne w architekturze, architekturę śmieci i odpadów, związany z nimi upcykling i pseudorecykling czy też modę na "architekturę biedy" i "architekturę przypadku" [6].

9.2 ŚMIECI I ODPADY A ZJAWISKO ANTYESTETYZMU

Pojęcie śmieci, odpady oraz związane z nimi pojęcia synonimiczne i bliskoznaczne takie jak: szmelc, złom, szczątki, resztki, nieczystości, pozostałości, odpadki, ścieki, ramoty, wysypisko, mają znaczenie zdecydowanie pejoratywne. Pozornie więc oczywistym staje się postrzeganie ich w kategoriach brzydoty, zwłaszcza w epoce, której problemem na miarę globalną stała się degradacja środowiska naturalnego i jej konsekwencje. Na problem ten można spojrzeć z innej perspektywy, której podstawą jest podjęcie motywu śmieci i odpadu w kategoriach historycznych, zwłaszcza w dziedzinie sztuki i architektury. Przewartościowania estetyczne są nieodłącznym elementem rozwoju estetyki jako dziedziny filozofii i jej związków z rozwojem cywilizacji [21]. Umberto Eco podkreśla, że określanie piękna i brzydoty odwoływało się od zarania dziejów nie do kryteriów czysto estetycznych, ale także politycznych i społecznych [4]. Przykładem jest przewartościowywanie stosunku do nawet zdegradowanych technicznie obiektów historycznych, a szerzej dawnych, starych budynków, które miało miejsce już w czasach rzymskich (edykty o ochronie dawnych budowli wydane w okresie panowania Oktawiana Augusta czy Majoriana) [9]. Starzenie się budowli (pierwotnie postrzeganych jedynie w kategoriach utylitarnych) już w starożytności uznano za walor, dostrzegając w tym wartości poznawcze, emocjonalne i społeczno-polityczne. Inny przykład to uznanie ruiny, a później "trwałej ruiny", za pozytywną wartość estetyczną [11], którego początki przypadły na XVIII wiek.

Współcześnie także trwa przewartościowywanie pojęć, wynikające z zachodzących przemian kulturowych (globalizacja) i cywilizacyjnych (początek ery cyfrowej). Okresy "na styku" epok dziejowych i cywilizacyjnych cechuje niezwykła różnorodność poszukiwań i prób osiągnięcia nowych form wyrazu, których inspiracją są: z jednej strony dążenie do pełni ekspresji, z drugiej lęk, obawy i kontestacje [1]. Jedną z odpowiedzi estetycznych na problemy przełomu epok industrialnej i cyfrowej są tendencje antyestetyczne. Rzeczy podłe, mizerne, niepokojące, nieczne, pokraczne, nędzne, nieprzyjemne, siermiężne, niekształtne, nieforemne, szpetne [4] stają się zarzewiem nowej jakości. W tych kategoriach możemy rozpatrywać estetykę zużycia, odpadu, rozpadu czy też estetykę pospolitości, tandety, chaosu.

Tendencje antyestetyczne wyrażają się w kontestacji klasycznych, tradycyjnych konwencji i koncepcji piękna, nadmiernym eksponowaniu wad, zużycia, starzenia się, wynaturzeń, zniekształceń. W odniesieniu do rzeźby czy malarstwa uwidacznia się to w doborze modeli, przedmiotów, przedstawień i działań uznawanych za wynaturzone, ohydne czy niesmaczne. W architekturze nurt antyestetyczny przejawia się w odrzucaniu technologicznej perfekcji, uporządkowania i harmonii, których odzwierciedleniem jest modernizm, neomodernizm, minimalizm, konstruktywizm i puryzm [22]. Zamiast tego pojawia się wzrost zainteresowania architekturą samoistną (określaną jako architektura przypadku), kompozycją ad hoc, materiałami budowlanymi

o widocznych efektach starzenia się, korozji, stosowanie kontrastowych, często szokujących zestawień kolorystycznych i materiałowych.

U źródeł opisywanych przemian stały kontrkultury kontestacyjne II poł. lat 60, których wpływ w wyraźny sposób uwolnił nowe sposoby interpretacji świata, także pod kątem wartości materialnych i estetycznych oraz postrzegania środowiska naturalnego i antropogenicznego. Ich wynikiem było rozszerzenie zasięgu poszukiwań kulturowych, egzystencjalnych i estetycznych, rozwój ruchów pacyfistycznych, prób osiągnięcia autarkii, nonkonformizmu, popularyzacja ideologii związanych z ekologią. Pozornie skrajne i ekstremalne poglądy na rzeczywistość w kolejnych dekadach zaczęły stopniowo przedostawać się do głównych kierunków dyskursu publicznego i skupiać uwagę na zjawiskach dotychczas marginalnych.

W minionym wieku nastąpiły poważne przewartościowania w sferze estetyki, polegające na popularyzacji sztuki alternatywnej, kontestacyjnej i kontrkulturowej. Niemały wpływ na architekturę wywarły zjawiska i techniki artystyczne, przede wszystkim kolaż i asamblaż. W 1961 roku w Muzeum Sztuki Współczesnej na Manhattanie odbyła się wystawa *The Art of Assemblage* [18], która usankcjonowała wcześniejsze eksperymenty artystyczne twórców takich jak Duchamp czy Picasso, korzystających z przedmiotów niepotrzebnych, odrzuconych, odpadowych. W 2 poł. XX wieku, obok działań polegających na wykorzystaniu odpadów jako tworzywa, pojawia się też "śmieć jako sztuka" (rys. 9.1, 9.2, 9.3).



Rys. 9.1 Dziecko i śmieci

Źródło: Fot. Anna-Supervivència a Cambotja 2006 (CC)



Rys. 9.2 "Projeto Morrinho" – Rio de Janeiro.
Podwórkowy Model Favela wykonany z odpadów

Źródło: Fot. Austin Jabari Freeman 2009 (CC)



Rys. 9.3 " Glass House" na terenie komuny Christiania w Kopenhadze

Źródło: Fot. Seier & Seier 2007 (CC)

Przykładem może być tu twórczość Gustava Metzgera (1926-2017), twórcy Auto-Destructive Art and the Art Strike [8]. W Polsce powszechnie znana twórczość Tadeusza Kantora, a zwłaszcza Władysława Hasiora, także w paru momentach otarła się o działania na polu architektury [29].

9.3 CHAOS, PRZYPADEK, BIEDA – BUNT CZY KONIECZNOŚĆ ŻYCIOWA

Już w XX wieku pojawiły się nowe obszary zainteresowań, takie jak architektura chaosu, kiczu, przypadku, odpadów i biedy. Wpłynęły na to między innymi próby tworzenia komun i falansterów bazujących na samowystarczalności, która wobec utopijnych założeń zmuszała do korzystania z odpadów i śmieci. Przykładem może tu być realizacja pierwszego domu ze zużytych okien (ang. Recycled Window House lub Glass House), który powstał na terenie założonej w 1971 roku w Kopenhadze Wolnej Komuny Christiania, a potem stał się wzorem dla podobnych realizacji ze zużytej stolarki, chociażby autorstwa Nicka Olsona i Lilah Horwitz czy Choi Jeong-Hwa (dom Tysiąca Drzwi) [2]. W nawiązaniu do eksperymentów hipisowskich, z lat 70 i 80 XX wieku zaczęły też powstawać domy i siedliska z materiałów odpadowych. Do takich małoskalowych budowlanych eksperymentów o nietypowym charakterze, zaliczają się domy określane

w nawiązaniu do statków kosmicznych jako "ziemskie statki" ang. "Earthship" (rys. 9.4).



Rys. 9.4 Earthship Taos, proj. Michael Reynolds

Źródło: Fot. "Biodiesel 33" 2011 (CC)

Ich pomysłodawcą i propagatorem jest amerykański działacz ekologiczny Michael Reynolds, który zapoczątkował budowę swojego eko-domu Thumb House w Taos w latach 70 XX wieku. "Earthships" to pasywne, samowystarczalne domy ekologiczne budowane w większości z odpadów i materiałów upcyklingowanych. Stały się one obecnie tematem wystaw, festiwali i naśladownictwa. Noah Purifoy z odpadów zbudował w tym samym okresie (1989-2004) "Outdoor Desert Art Museum" w Kalifornii, gdzie zarówno dom, jak i rzeźby w nurcie asamblażu są wykonane ze śmieciowych znalezisk na pustyni. Z kolei europejskimi przykładami może tu być Katedra Justo pod Madrytem (rys. 9.5), czy Art Kieswerk pod Weil (rys. 9.6). Katedra Justo, budowla nazywana "katedrą szaleńca", w Mejorada del Campo pod Madrytem. Budowany z materiałów rozbiórkowych i odpadów kościoł, autorstwa Justo Gallego, powstaje od połowy lat 60 XX wieku.



**Rys. 9.5 Katedra Justo w Mejorada del Campo pod Madrytem.
Kościół budowany z materiałów rozbiórkowych i odpadów**

Źródło: Fot. Jose Javier Martin Espartosa (CC)



Rys. 9.6 Art Kieswerk w Weil nad Renem w Niemczech.

Źródło: Fot. T. Wagner 2015

Konieczność użycia śmieci i odpadów wynikająca z wyboru stoi niejako w opozycji do sytuacji, gdy wynika z biedy związanej z zapóźnieniem cywilizacyjnym, wojną, zawirowaniami politycznymi czy też sytuacją ekonomiczną. Według Banku Światowego i ONZ około 2,2 miliarda ludzi na świecie żyje w stanie skrajnego ubóstwa (1,2 miliarda za mniej niż 1,25 dolara dziennie) [30]. Bieda, śmieci i odpad stały się tematem zainteresowania i rzeczywistych działań noszących znamiona empatii, pomocy, odpowiedzialności społecznej (Projeto Morrinho, Haas and Hahn) i świadomości ekologicznej, ale także, czego nie sposób nie zauważyć, motorem działań komercyjnych. Zwiedzanie faveli, nocowanie w imitującym biedną chatę klimatyzowanym bungalowie czy w więzieniu przebudowanym na hotel, staje się symbolem nie tylko wzrostu świadomości, ale też niepohamowanego pędu społeczeństw bogatych do poszukiwania coraz nowszych wrażeń i szokujących kontekstów. Specyficzny trend, będący jednocześnie globalnym zjawiskiem kulturowym, charakterystyczny dla społeczeństw konsumpcyjnych, to "moda na biedę". Marta Sapała pisze: "*Grzebanie w śmietnikach czy dumpster diving ? Żywienie się tym, co wyrzucają inni, czy freeganism ? Zbieractwo, czy foraging ? Urządzanie mieszkania śmieciowymi znaleziskami, czy upcycling ? Obcojęzyczne sformułowanie ma moc; potrafi nobilitować to, co bywa poniżającą koniecznością życiową, do rangi pożądanego trendu...*" [17].

Bieda weszła do popkultury, sztuki, ale i architektury. W popkulturze jednym z bardziej wyrazistych przykładów jest nakręcony w grudniu 2016 roku w dzielnicy biedoty La Perla w San Juan teledysk w reżyserii Carlosa Pereza do piosenki Despacito [26]. Ważnymi działaniami o charakterze społecznym, które wpłynęły na poprawę jakości życia lokalnych społeczności a jednocześnie włączyły samoistną architekturę biedy w nurt dyskursu środowisk twórczych były między innymi "Projeto Morrinho" oraz "Favela Painting". Projekt Morrinho został zainicjowany w 1997 roku przez 14 letniego chłopca Cirlan Souza

de Oliveira, który po przeprowadzce do Rio de Janeiro przeżył szok wywołany światem faveli i postanowił z odpadów budowlanych firmy ojca stworzyć miniaturę dzielnicy biedy na własnym podwórku [28]. Stało się to załączkiem szerokiej akcji zwracającej uwagę na niedostatek, biedę, przestępczość, problemy młodzieży w dzielnicach południowo-amerykańskiego megapolis. Moririnho (portug. "wzgórze") zainteresowali się reżyserzy, m.in. Fábio Gavião i Markão Oliveira, telewizja, a repliki wystawiano m.in. w Paryżu, Barcelonie i na Biennale w Wenecji. Z kolei Jeroen Koolhaas i Dre Urhahn (Haas i Hahn) w latach 2006-13, przy wsparciu fundacji i darowizn, przeprowadzili akcję artystyczną Favela Painting. Polegała ona na pomalowaniu dzielnic biedy Rio de Janeiro: Rio Cruzeiro i Cantão. Działania te stały się kanwą dla szerokich działań o charakterze społecznym, kulturalnym i socjalnym, mającym na celu poprawę jakości życia w biednych dzielnicach samego Rio de Janeiro, ale i wpływającym na szerzej rozumiane problemy suburbiów Ameryki Południowej.

9.4 PRÓBA KLASYFIKACJI ZJAWISK

Śmieci i odpady są przedmiotem działań twórczych nie tylko w architekturze, ale przede wszystkim w sztuce. Marek Krajewski wymienia cztery kategorie opisujące zjawisko śmieci w sztuce [8]:

- śmieci jako element krytyki sztuki (śmieci eksponowane są jako dzieło sztuki, po to by krytykować samą sztukę);
- śmieci jako narzędzie krytyki społeczeństwa (używanie śmieci po to by ujawniać skutki konsumeryzmu i eksponować to, co ukrywane przez społeczeństwo);
- śmieci jako tworzywo (prezentacja śmieci lub wykorzystanie ich jako tworzywa, w przekonaniu i poczuciu, iż resztki i to, co wyrzucone jest piękne, estetyczne, inspirujące na płaszczyźnie czysto fizycznej, przedmiotowej);
- recycling (wykorzystanie śmieci jako użyteczne tworzywo, podlegające efektywnemu recyclingowi, transformujące się w nowe, funkcjonalne obiekty);

Swoistą piątą kategorię tworzy "sztuka jako śmieć" gdzie wymienione zostały przykłady świadomego lub nieświadomego usuwania dzieła sztuki jako odpadu, złomu, czy też bezwartościowego przedmiotu.

Przyjmując, że pomimo istnienia szeregu obszarów wspólnych sztuki i architektury przyjmujemy różnicę między klasyfikacją w obu dziedzinach twórczych, dla architektury możemy zaproponować następującą klasyfikację:

1. śmieci i odpady jako wynikające z biedy tworzywo przestrzeni życia człowieka;
2. sztuka z odpadu jako mała architektura, element przestrzeni urbanistycznej;
3. śmieci i odpady jako świadomie użyte tworzywo strukturalne;
4. odpady jako wzorzec formalny, naśladownictwo motywów śmietniska, składowiska, recyklingu;
5. śmieci jako "surowiec", przetwarzany w materiał budowlany;
6. architektura jako odpad,

7. architektura zniszczenia, ruiny.

9.4.1 Śmieci i odpady jako wynikające z biedy tworzywo przestrzeni życia człowieka

Śmieci i odpady są budulcem w wielu przypadkach, kiedy mamy do czynienia z niedostatkiem ekonomicznym czy wręcz nędzą. Jako wynikające z biedy tworzywo przestrzeni życia człowieka możemy je spotkać w krajach słabo rozwiniętych (dawniej określanych jako "kraje trzeciego świata"), ale także w pozostałej części globu. W Polsce w okresach niedostatków materiałowych (na przykład lata 80 XX wieku) z odpadów budowlanych powstawały często wszelkiego rodzaju wiaty, altany na działkach rekreacyjnych, a współcześnie spotykamy odpady jako budulec na terenach zagrożonych strukturalną bądź dziedziczną biedą (rys. 9.7).



Rys. 9.7 Dom ze znaleźników i odpadów, Katowice ul. Hadyny

Źródło: Fot. Tomasz Wagner 2015

9.4.2 Sztuka z odpadu jako mała architektura, element przestrzeni urbanistycznej

Występowanie śmieci, odpadów, czy przedmiotów które straciły swoje walory użytkowe w przestrzeni urbanistycznej, ma wiele wymiarów. Podobnie jak odpady stosowane jako wyposażenie wnętrz, stanowią one pogranicze architektury i sztuki. Jest to między innymi tak zwany re-design, trash-art, re-styl,

asamblaż. Odpady w przestrzeni publicznej występują jako instalacje artystyczne, rzeźby, mała architektura, meble miejskie (rys. 9.8).



Rys. 9.8 Mebel miejski z odpadów elektronicznych (komputerowych) zatopionych w żywicy epoksydowej – Dolní Oblast Ostrava-Vítkovice

Źródło: Fot. T. Wagner 2017

9.4.3 Śmieci i odpady jako świadomie użyte tworzywo strukturalne

Jest to przede wszystkim:

- recykling i upcykling adaptacyjny (np.: kontenery, wagony, samoloty, zbiorniki presypowe, itd...);
- recykling materiałowy, w którym odpady stosuje się jako materiał okładzinowy (elewacje, dekoracja ścian),
- recykling materiałowy, w którym odpady stosowane są jako fizyczny budulec (np.: cegły rozbiórkowe, butelki szklane, opakowania plastikowe).

W Polsce ciekawym zjawiskiem historycznym, które było formą świadomego stosowania odpadu jako tworzywa strukturalnego, było wykorzystanie odpadów ceramicznych jako okładziny elewacyjnej w domach prywatnych w latach 70-80 XX wieku, a odpadów hut szkła do działań artystycznych, np.: mozaik i dekoracji inwestycji publicznych (rys. 9.9, 9.10, 9.11).



Rys. 9.9 Dom prywatny w Rybniku, przykład wykorzystania odpadów ceramicznych jako okładziny elewacyjnej

Źródło: Fot. T. Wagner 2018



Rys. 9.10 Dom prywatny w Bojkowie, przykład wykorzystania odpadów ceramicznych jako okładziny elewacyjnej

Źródło: Fot. T. Wagner 2018



Rys. 9.11 Dawna galeria BWA, Częstochowa Aleja Najświętszej Maryji Panny 64, Pawilonu ekspozycyjny z lat 70, obecnie Cepelia

Źródło: Fot. Iza Zawadzka

9.4.4 Odpady jako wzorzec formalny, naśladownictwo motywów śmietniska, składowiska, recyklingu

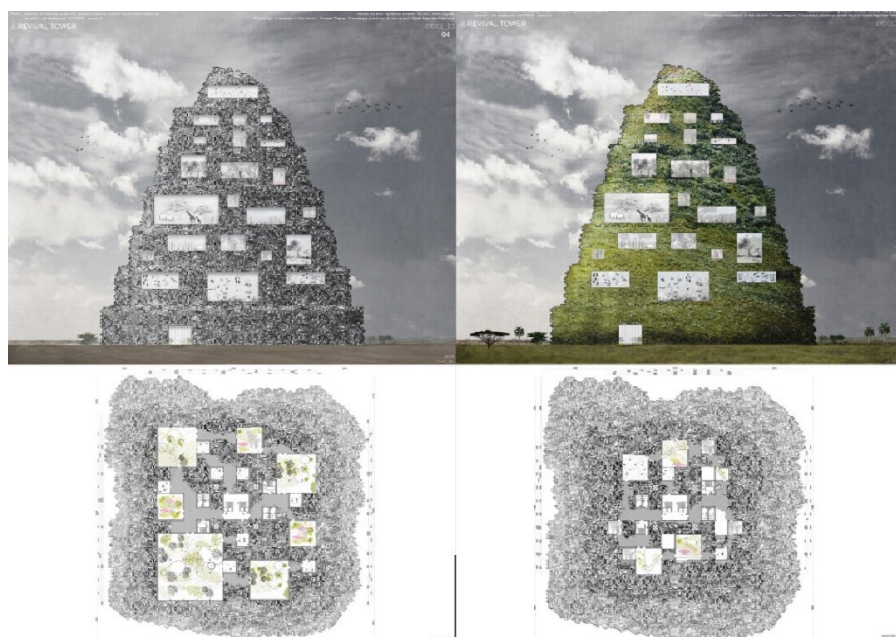
Jest to nowe zjawisko mające charakter kulturowy, a wynikające z specyficznej mody na styl życia "hipster" czy też "mody na biedę". Wzornictwo przemysłowe wykorzystuje stylizację produktów w duchu "estetyki recyklingu" lub dosadniej pseudorecyklingu (rys. 9.12). Jest to masowe tworzenie pozorów ekologii, recyklingu i nonkonformizmu, adresowane do pokolenia "plastikowych hipsterów".



Rys. 9.12 KONTENER-PARK -Modularne Centrum Sportowo-Rekreacyjne w Sosnowcu
Źródło: Praca dyplomowa Emilii Skrobek, promotor Tomasz Wagner, Gliwice 2018

9.4.5 Śmieci jako "surowiec", przetwarzany w materiał budowlany;

Śmieci plastikowe zostały dostrzeżone jako źródło przemysłowego materiału budowlanego [25]. Przykładowo "Design Insider" opisuje produkcję bloczków budowlanych z mielonego odpadu plastikowego (odpady morskie). Technologia ta opatentowana została przez nowojorski startup ByFusion. Przekształca on śmieci z tworzyw sztucznych w bloki konstrukcyjne znane jako RePlast [24]. Inne przykłady to budowa obiektów z makulatury, zużytych opakowań itd. Jednym z ważniejszych przykładów przetworzenia śmieci w budulec jest budowa sztucznych wysp czy też powiększania istniejących za pomocą sprasowanej masy odpadowej, czy subnatura jako nowe środowisko życia (rys. 9.13, 9.14).



Rys. 9.13 REVIVAL TOWER – wieża rewitalizacyjna z odpadów plastikowych
Źródło: Praca semestralna w katedrze RAr2 WA w Gliwicach, autorstwa: Marty Jagody, Agnieszki Dominik, prowadzący Tomasz Wagner, Gliwice 2017



Rys. 9.14 Olalekan Jeyifous, „Lagos Makoko Canal”, megastruktura urbanistyczna z odpadów (trash-megapolis) Laos w Nigerii

Źródło: proj. O. Jeyifous 2015

9.4.6 Architektura jako odpad

Zapożyczona ze sztuki kategoria jest częścią zjawiska architektury w duchu zrównoważonego rozwoju. Obiekt architektoniczny po okresie starzenia technologicznego zostaje poddany utylizacji w celu zminimalizowania "śladu ekologicznego". Demonstracyjnym przykładem takich działań był pawilon Japoński autorstwa Shigeru Bana na wystawie Expo 2000 w Hanowerze, który w intencji autora po wystawie miał być przeznaczony na makulaturę.

9.5 ARCHITEKTURA ZNISZCZENIA, RUINY...

Architektura rozpadu, zniszczenia po raz pierwszy stała się przedmiotem świadomych działań artystycznych w XVII wieku. Rozpad, zniszczenie, przemijanie jako melancholia za minioną epoką, refleksja nad przeszłością czy inspiracja działań artystycznych to szerokie pod względem teoretycznym zagadnienie, które wymaga odrębnego omówienia (rys. 9.15).

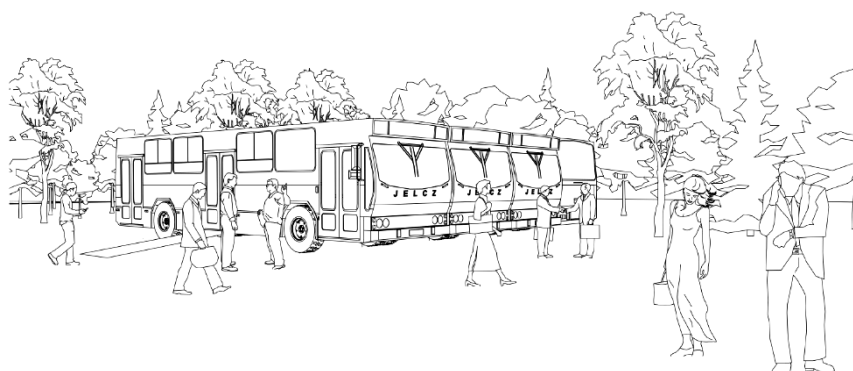


Rys. 9.15 POST-MARKET 2050 -scenariusze rewitalizacji "wygaszonego" centrum handlowego na Górnym Śląsku

Źródło: Praca dyplomowa magisterska na WA w Gliwicach, autor: Jakub Bortko, promotor Tomasz Wagner, Gliwice 2016

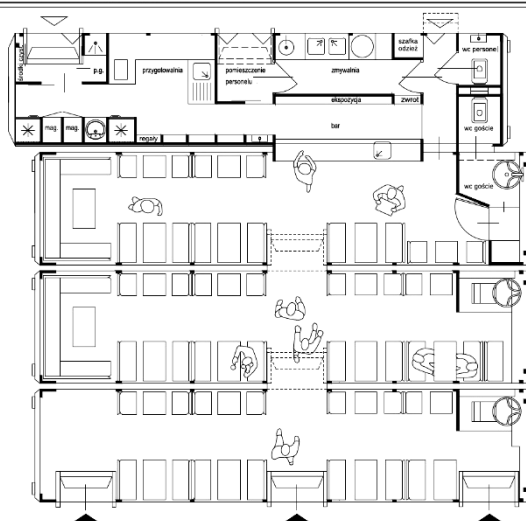
9.6 ZAKOŃCZENIE

Szereg przykładów użycia materiałów z recyklingu jest jedynie pozorowana. Podobnie jak domy czy biura lokowane w kontenerach nie są już w gruncie rzeczy sposobem na wykorzystanie odpadu, który przestał służyć logistyce, lecz modą, manifestem, symbolem nonkonformizmu. Także w Polsce mieszkańcy (zalanymi katalogowymi domami) suburbiów instynktownie czują przesyt banalną estetyką produktów powtarzalnych. W akcie skrajnej desperacji dekorują swoje kompozytowe tarasy stolikami i fotelami skleconymi z palet – specjalnie produkowanych dla potrzeb reusingu. Sztucznie postarzone drewno, faktury imitujące zużyty materiał, nadrukowane na powierzchni z tworzyw sztucznych, pseudointyrialne gadżety wnętrzarskie, stają się coraz bardziej pastiszem rzeczywistych działań prośrodowiskowych (rys. 9.16, 9.17). Pozorny recykling i reusing, wywiedziony z ogólnoświatowych tendencji ekologicznych, jest manifestowany sztucznie postarzonymi przedmiotami produkowanymi na skalę masową, co z samej definicji przeczy pierwotnej idei [22].



NIEsmutny Autobus - dr inż. arch. Tomasz Wagner / Karolina Chodura

2/7



NIEsmutny Autobus - dr inż. arch. Tomasz Wagner / Karolina Chodura

7/7

**Rys. 9.16. Nie-Smutny Autobus – upcykling autobusów typu Jelcz.
Koncepcja letniej restauracji-kawiarni w Zabrze**

Źródło: autorzy Tomasz Wagner, Karolina Chodura, Gliwice 2015



Rys. 9.17 Train-Estate – upcykling wycofywanych z użytku wagonów kolejowych

Źródło: Praca dyplomowa autorstwa Krzysztofa Kobrynia, promotor: Tomasz Wagner, Gliwice 2018

Nadzieję na świadome użycie śmieci i odpadów w architekturze, jako sposobu na ratowanie środowiska naturalnego dają próby wykorzystania ich do produkcji nowych materiałów budowlanych oraz świadomy upcykling. Jan Lee pisze: „*Od papierowych kartonów po stalowe kadłuby wystarczająco duże, aby pomieścić kilka budynków mieszkalnych... niekończące się zapasy materiałów są obecnie w miastach uznawane za śmieci. Udostępniając (ponownie) te zasoby, tworzymy łańcuchy wartościowych wyrobów budowlanych i materiałów mających ogromny potencjał pod względem zwiększonej efektywności ekologicznej i ekonomicznej. Badania prowadzone obecnie pokazują sposoby transformacji dzisiejszych, najbardziej niedocenianych śmieci, w najbardziej intrygujące (i użyteczne) projekty jutra*” [31].

LITERATURA

1. Barnaś J. *Kryterium Piękna w Architekturze*, [w:] Czasopismo Techniczne. Architektura, Tom R. 104, z. 6-A Kraków 2007, (s. 173-176)
2. Brown T. *Change by design*, New York 2009
3. Dempsey A., *Styles, schools and movements: an encyclopaedic guide to modern art*, London 2002
4. Eco U., *Historia Brzydoty*, Poznań 2007, (s. 16)
5. Gissen, D., *Subnature: Architecture's Other Environments*, New York 2009
6. Giziński K., *Antyestetyzm czy nowa estetyka. O idealistycznej teorii sztuki*, [w:] Menażeria 10/2015
7. Hegel G.W.F., *Wykłady o estetyce*, PWN, Warszawa 1964
8. Krajewski M., *Śmieci w sztuce. Sztuka jako śmieć*, [w:] Zeszyty Artystyczne 13 (2004)
9. Krawczuk A., *Poczet cesarzy rzymskich*, Warszawa 1991
10. Kucza-Kuczyński K., *Piękna architektura – czy piękno architektury, czyli: czytając Stróżowskiego* [w:] Czasopismo Techniczne. Architektura – Tom R. 104, z. 6-A Kraków 2007, (s. 83-86)
11. Małachowicz E., *Konserwacja i rewaloryzacja architektury w zespołach i krajobrazie*, Wrocław 1994.

12. Marquard O., *Aesthetica i anaesthetica. Rozważania filozoficzne i Szczęście w nieszczęściu*, Warszawa 2001
13. Nawrot G., *Architektura – sen o miejscu dla pięknych zdarzeń*, [w:] Czasopismo Techniczne. Architektura - Tom R. 104, z. 6-A Kraków 2007, s. 353-357
14. Ranciere J., *Estetyka jako Polityka*, Warszawa 2007
15. Reynolds M., *Komfort w każdym klimacie*. Taos, Nowy Meksyk 2000
16. Rosales Rodriguez A., *Wspólna twarz – Różewicz, Rembrandt i starość*, [w:] „Przestrzenie Teorii” 21, Poznań 2014,
17. Sapała M., *Mniej. Intymny portret zakupowy Polaków*, Warszawa 2014.
18. Seitz W., *The art of assemblage*, New York 2009 (Katalog wystawy MoMA (The Museum of Modern Art) w Nowym Yorku: The art of assemblage autorstwa Williama C. Seitza z 1961 roku, wśród licznych dzieł sztuki i instalacji artystycznych prezentuje inspiracje związane z przestrzenią-architekturą przypadku)
19. Sławiński J. (red.), *Słownik terminów literackich*, Wrocław 1988
20. Tannenbaum A. S., *Sieci komputerowe*, Gliwice, 2004
21. Tatariewicz W., *Historia estetyki*, t. 1-3, Wrocław, 1962
22. Wagner T., *Antyestetyzm w architekturze*, [w:] *Piękno w architekturze – tradycja i współczesność*, I Międzynarodowa Interdyscyplinarna Konferencja Naukowo-Techniczna, 6-7 czerwca 2018, PWSZ Nysa 2018.
23. elsch W., *Grenzgänge der Ästhetik*, Stuttgart 1996
24. <https://www.curbed.com/2016/8/1/12335500/recycled-plastic-bricks-byfusion-replast-ocean-trash> [data dostępu: 08.04.2018]
25. <https://www.graphicnews.com/en/pages/34790/TECH-Recycled-plastic-building-bricks> oraz [byfusion.com/the-blocker/](https://www.byfusion.com/the-blocker/) [data dostępu: 08.04.2018]
26. <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/music/news/despacito> [data dostępu: 08.04.2018] (Despacito – utwór portorykańskiego piosenkarza Luisa Fonsi, Od sierpnia 2017 klip na kanale LuisFonsiVEVO wyświetlono 5 miliardów razy)
27. <http://www.psz.pl/132-ameryka-poludniowa/brazylia-swiatowe-forum-spoleczne> [data dostępu: 08.04.2018]
28. <https://www.projetomorrinho.org/> [data dostępu: 05.07.2018]
29. <https://www.weranda.pl/sztuak-new/slawni-artysci/hasior> [data dostępu: 08.04.2018].
30. <http://ungc.org.pl/aktualnosci/publikacja-raportu-o-rozwoju-spolecznym-2014/> *The Human Development Report 2014* – Raport o Rozwoju Społecznym ONZ, New York 2014, [data dostępu: 08.04.2018]
31. Jan Lee, *Architekci, którzy przekształcają twoje śmieci w budynki*, 2015, <https://www.researchgate.net/publication/295519671> [dostęp: 05.07.2018], w opisie: Dirk E. Hebel , Felix Heisel, Marta H. Wisniewska: *Building from Waste: Recovered Materials in Architecture and Construction*, Birkhäuser 2014.

Data przesłania artykułu do Redakcji: 09.2018

Data akceptacji artykułu przez Redakcję: 11.2018

ŚMIECI I ODPADY W ARCHITEKTURZE

Streszczenie: Tematem artykułu są współczesne nurty antyestetyczne w architekturze: architektura śmieci i odpadów, związany z nimi świadome formy twórczości w oparciu o upcykling i pseudorecykling oraz moda na architekturę biedy i przypadku – architektura bez udziału architektów.

Słowa kluczowe: recykling, upcykling, sztuka śmieci, re-design, odpady

WASTE AND GARBAGE IN ARCHITECTURE

Abstract: The subjects of this paper are contemporary anti-aesthetic trends in architecture: architecture of waste and garbage, related with them conscious forms of design, based on up-cycling and pseudo-recycling, and fashion for poor and accidental architecture – architecture without the participation of architects.

Key words: recycling, upcycling, trash-art, re-design waste

dr hab. inż. arch. Tomasz Wagner

Politechnika Śląska, Wydział Architektury
ul. Akademicka 7, 44-100 Gliwice, Polska
e-mail: tomasz.wagner@polsl.pl